

УДК 342.95

О.Ю. САЛМАНОВА, канд. юрид. наук,
доц., Харківський національний університет вну-
трішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКИХ ЮРИСДИКЦІЙНИХ ПРОЦЕДУР У СУДАХ

Ключові слова: юрисдикційна процедура, юрис-
дикція, суд, управлінська процедура

В правовій теорії є твердження про те, що оптимальність та ефективність функціонування будь-якого державного органу залежить від його внутрішньої та зовнішньої організаційної діяльності. Як зазначає В.В. Цветков: «Людські і матеріально-технічні ресурси лише тоді використовуватимуться з успіхом, а суспільне виробництво стане ефективним, коли управлінська діяльність та її суб'єкти будуть організовані» [1, с.19].

Окремі проблеми управлінських юрисдикційних процедур, їх різновидів були досліджені в роботах таких вчених як: В.Б. Авер'янов, О.Ф. Андрійко, Д.М. Бахрах, Ю.П. Битяк, І.П. Голосніченко, С.В. Ківалов, Л.В. Коваль, Є.Б. Кубко, Б.М. Лазарев, Н.Р. Нижник, В.П. Петков, Г.І. Петров, А.О. Селіванов, Ю.О. Тихомиров, М.М. Тищенко, В.В. Цветков, Ю.С. Шемшученко, М.К. Якимчук, Ц.А. Ямпольська та ін. Однак із аналізу цих праць ми дійшли висновку, що на сьогодні відсутні комплексні дослідження складових елементів управлінських юрисдикційних процедур у судах, і тому метою даної статті є дослідження юрисдикційних управлінських процедур у судах та визначення їх ознак. Для її досягнення необхідно вирішити такі основні завдання: визначити поняття «юрисдикційні процедури», «адміністративна юстиція» та основні види управлінських юрисдикційних процедур у судах.

У правовій літературі під юрисдикцією розуміється передбачена законом прерогатива

державного органу (посадової особи) шляхом вирішення конкретних справ давати оцінку вчинків учасників цих справ і застосовувати заходи державного примусу [2, с.306].

Аналізуючи поняття, яке закріплено в правовій літературі, необхідно розуміти, що адміністративно-юрисдикційна діяльність, це – передбачена законодавством діяльність уповноважених органів держави (їх посадових осіб) щодо вирішення конкретних справ у сфері управління та застосування у зв'язку з цим заходів адміністративного примусу [3, с.50].

У теорії права поняття юрисдикції чітко не визначене, тому необхідно звернутись до етимологічного значення цього терміну. Так, юрисдикція (лат. *jurisdictio* – судочинство, від *jus* – право + *dico* – говорю; англ. *jurisdiction*) – це встановлена законом або іншим нормативним актом сукупність повноважень відповідних державних органів вирішувати правові спори та справи про правопорушення, тобто оцінювати дії особи або іншого суб'єкту права з точки зору їхньої правомірності, застосовувати юридичні санкції до правопорушників. Юрисдикція визначається в залежності від виду і характеру справ, які вирішуються (злочини і проступки, майнові спори між підприємствами і між окремими особами та ін.), їхньої територіальної приналежності (розгляд кримінальної справи судом за місцем скоєння злочину, цивільної справи – за місцем проживання відповідача), від осіб, які приймають участь у справі (підсудність військовослужбовців військовим судам) та ін. [4, с.206].

Юрисдикційну діяльність можуть здійснювати лише спеціально уповноважені на це органи (посадові особи) в межах своєї компетенції, до них належать як органи виконавчої влади, так і суди. Юрисдикційні відносини, які виникають в суді, мають як матеріально-правовий, так і процесуально-правовий зміст.

У правовій літературі зазначалось, що під поняттям юрисдикційної діяльності суду слід розуміти: 1) примусова діяльність уповноважених на це органів державної влади, а саме суду, з питань вирішення справ в сфері управління. Застосування заходів державного

примусу у разі необхідності; 2) накладання судових стягнень; 3) винесення рішення у справах, що мають індивідуальний характер спору.

У наукових виданнях поряд с поняттям «юрисдикційна діяльність» науковцями застосовується поняття «адміністративна юстиція», яка визначається як «порядок вирішення адміністративного спору, що виникає між громадянином та органом державного управління у судовому порядку» [5, с.115].

К.С. Бельский характеризує адміністративну юстицію як сукупність адміністративно-процесуальних норм, які регламентують судовий порядок вирішення адміністративно-правових спорів між громадянами (чи організацією), з одного боку, і органами державної влади, з іншого [6, с.10]. В іншій своїй праці вчений вказує, що під адміністративною юстицією розуміють особливий процесуальний порядок розгляду в суді адміністративного позову громадянина на незаконні дії посадової особи (органу управління) і забезпечення прав громадянина шляхом скасування неправомірного управлінського чи поліцейського акту [7, с.20].

Адміністративну юстицію можна розглядати як елемент судової гілки влади, завдання якої є вирішення адміністративних спорів, тобто конфліктів між громадянами та юридичними особами, з одного боку, і органами та посадовими особами публічної адміністрації, з іншого [8, с.318].

В.Е. Чиркін, визначаючи адміністративну юстицію як адміністративні суди, підкреслює, що це спеціальні суди особливого роду, які розглядають спори громадян з чиновниками та органами держави з питань управління, в зв'язку з порушенням прав громадян [9, с.303].

Отже, під поняттям адміністративна юрисдикційна діяльність ми розуміємо певну діяльність уповноважених на це органів чи їх посадових осіб, яка полягає у вирішенні правових спорів, справ про адміністративне правопорушення в законодавчо закріпленій процесуальній формі, шляхом застосування адміністративного примусу та накладання

адміністративного стягнення. А поняття адміністративна юстиція – це система адміністративних судів, які уповноважені розглядати та вирішувати адміністративних спори, що виникають між особою (фізичною чи юридичною), з одного боку, та органом держави, з іншого.

До ознак юрисдикційних процедур у судах належать: а) регулювання відповідних процедур здійснюється за допомогою як матеріальних так і процесуальних норм; б) спрямовані на вирішення конкретної справи (про адміністративне правопорушення, адміністративної справи); в) юрисдикційні процедури мають як зовнішнє (порушення справи про адміністративне правопорушення, розгляд скарг громадян), так і внутрішнє (провадження в справі про дисциплінарне правопорушення) вираження; г) обов'язковою ознакою є прийняття рішення у вигляді юридичного акту (рішення, постанови) уповноваженою особою (суддею).

В діяльності судів виокремлюють три головних види управлінської юрисдикційної процедури: 1) дисциплінарне провадження; 2) провадження про адміністративне правопорушення; 3) провадження зі скарг фізичних чи юридичних осіб.

Закон України «Про судоустрій та статус суддів» закріплює можливість притягнення судді до дисциплінарної відповідальності. Як зазначав В.Й. Косенко: «Суддя як носій судової влади при здійсненні правосуддя є незалежним від будь-якого незаконного впливу. Суди здійснюють правосуддя самостійно на основі Конституції і законів України, забезпечуючи при цьому верховенство права. Держава охороняє самостійність і незалежність суддів, встановлюючи спеціальні гарантії, які стосуються не тільки особливого порядку призначення і обрання суддів, але й притягнення їх до відповідальності та звільнення з посади» [10].

Підстави притягнення судді до дисциплінарної відповідальності визначені у ст.83 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [11].

Частиною 5 статті 126 Конституції України [12] передбачено, що суддя звільняється з

посади органом, що його обрав (Верховна Рада України) або призначив (Президент України), у разі, зокрема, порушення суддею вимог щодо несумісності, порушення суддею присяги.

Окремою установчою юрисдикційною процедурою суду є провадження в справах про адміністративні правопорушення. Відповідно до судової системи України, окремі види судів загальної юрисдикції розглядають конкретні справи.

Таким чином, суд бере безпосередню участь у провадженні у справах про адміністративні правопорушення, в ході яких здійснюється комплекс процесуальних дій, які спрямовані на встановлення обставин справи та вирішення справи, в результаті чого приймається відповідне рішення.

Судові акти, які виносяться по завершенню розгляду справ про адміністративне правопорушення є: рішення, постанови. Вони є актами правозастосування. У ст.13 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» [11] зазначається, що всі судові рішення, які набрали законної сили, є обов'язковими для до виконання усіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, фізичними і юридичними особами та їх об'єднаннями на всій території України. Обов'язковість урахування (преюдиційність) судових рішень для інших судів визначається процесуальним законом.

Враховуючі особливості управлінських юрисдикційних процедур, які ми розглянули, необхідно відмітити, що:

1. Дана процедура може регулюватись як матеріальними, так і процесуальними нормами права.

2. Розв'язання спору можливе лише за допомогою кваліфікаційної допомоги суддів.

3. Управлінські юрисдикційні процедури необхідні для виконання судом його завдань, а саме для здійснення правосуддя на засадах верховенства права, забезпечення кожному права на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією (ст.2 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» [11]).

4. Спрямовані на вирішення як зовнішніх питань (звернення громадян за власною ініціативою), так і внутрішніх (провадження в справі про дисциплінарне правопорушення).

5. Вони є водночас відносинами правозастосовчими та правоохоронними [13].

6. Прийняття судового акту, це прояв державно-владних повноважень судді. Дані акти володіють ознакою примусу. В кожній конкретній справі ці юридичні акти фактично означають вирішення конфлікту, який виникає між учасниками спору. Якщо ж акт стосується певного правопорушення, то в такому випадку в актах можуть бути передбачені санкції, які будуть застосовані до винного.

7. Судові рішення підлягають обов'язковому виконанню всіма суб'єктами права.

Таким чином, враховуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що управлінські юрисдикційні процедури – це закріплена нормами права певна послідовність дій, щодо вирішення конкретних індивідуальних спорів, які можуть виникати як з зовнішніх, так і з внутрішньо-організаційних відносин в судах та бути підставою прийняття спеціального юрисдикційного акту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цветков В. В. Державне управління: основні фактори ефективності (політико-правовий аспект) / Цветков В. В. – Х. : Право, 1996. – 164 с.

2. Проблемы теории государства и права : учебник / под ред. С. С. Алексеева. – М. : Юрид. лит., 1987. – 448 с.

3. Додин Е. В. Административно-юрисдикционная деятельность органов внутренних дел / Додин Е. В., Ключниченко А. П., Коваленко О. И., Шатский Е. Р. – К. : ВШ МВД СССР, 1983. – 136 с.

4. Тихомирова Л. В. Юридическая энциклопедия / Тихомирова Л. В. – М. : Юринформцентр, 1999. – С. 526.

5. Хаманева Н. Ю. Защита прав граждан в сфере исполнительной власти / Н. Ю. Хаманева. – М. : Ин-т государства и права РАН, 1997. – 214 с.

6. Бельский К. С. О системе административного права / К. С. Бельский // Гос-во и право. – 1998. – № 3. – С. 7–11.

7. Бельский К. С. К вопросу о предмете административного права / К. С. Бельский // Гос-во и право. – 1997. – № 11. – С. 18–22.

8. Конституционное (государственное) право зарубежных стран : учебник: в 4-х томах. Т. 2 / отв. ред. Б. А. Страшун. – М. : Изд-во БЕК, 1996. – 448 с.

9. Чиркин В. Е. Конституционное право зарубежных стран / Чиркин В. Е. – М. : Юристъ, 1997. – 568 с.

10. Косенко В. Й. Дисциплінарна відповідальність судді / Косенко В. Й. [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vkksu.gov.ua/ua/distsiplinarne-provadjennya/distsiplinarna-vidpovidalnist-suddi>.

11. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» : від 07.07.2010 р., № 2453–VI // ВВР України. – 2010. – № 41–42, № 43, № 44–45. – Ст. 529.

12. Конституція України : від 28.06. 1996 р., № 254к/96 // ВВР України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

13. Управлінські процедури в діяльності органів прокуратури України: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07 / С. А. Кулинич. – Х., 2007. – 191 с.

Салманова О. Ю. Особливості та класифікація управлінських юрисдикційних процедур у судах / О. Ю. Салманова // Форум права. – 2013. – № 4. – С. 330–333 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2013_4_57.pdf

З'ясовано зміст поняття «юрисдикційна процедура», визначено особливості та основні ознаки управлінських юрисдикційних процедур в судах. Під управлінськими юрисдикційними процедурами необхідно розуміти закріплену нормами права певну послідовність дій, щодо вирішення конкретних індивідуальних спорів, які можуть виникати як ззовнішніх, так і з внутрішньо-організаційних відносин в судах та бути підставою прийняття спеціального юрисдикційного акту.

Салманова Е.Ю. Особенности и классификация управленческих юрисдикционных процедур в судах

Установлено содержание понятия «юрисдикционная процедура», определены особенности и основные признаки управленческих юрисдикционных процедур в судах. Под управленческими юрисдикционными процедурами предложено понимать закреплённую нормами права определённую последовательность действий, по решению конкретных индивидуальных споров, которые могут возникать как по внешним, так и по внутриорганизационным отношениям в судах и быть основанием принятия специального юрисдикционного акта.

Salmanova O.Yu. Features and Classification of Administrative Procedures in the Jurisdictional Court

The paper clarified the concept of «jurisdictional procedure», the peculiarities and main features jurisdictional management procedures in the courts. Under the administrative procedures necessary to understand the jurisdictional rules of law set forth a sequence of actions to address specific individual disputes that may arise both from outside and from intra-organizational relations court and be ground to pass a special jurisdictional act.